

BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARIDA LINGVISTIK KOMPETENSIYALARNI RIVOJLANTIRISH METODIKASINING ZAMONAVIY HOLATI: MUAMMOLAR, TENDENSIYALAR VA ISTIQBOLLAR**D.H. Salimova**

Buxoro davlat universiteti tayanch doktoranti.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18926831>

Annotatsiya. Ushbu maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarida lingvistik kompetensiyalarni rivojlantirish metodikasining zamonaviy holati ko'p qirrali ilmiy tahlil asosida yoritiladi. Mavjud metodologik yondashuvlarning kuchli va zaif tomonlari, ularning psixologik-pedagogik nazariyalarga muvofiqligi hamda amaliy ta'lim jarayonidagi tatbiqiy tanqidiy nuqtai nazardan ko'rib chiqiladi. Maqolada an'anaviy va innovatsion metodlarning qiyosiy tahlili amalga oshirilib, boshlang'ich ta'limdagi metodologik bo'shliqlar aniqlanadi.

Lingvistik kompetensiyalarni shakllantirish metodikasida kuzatilayotgan xalqaro va mahalliy tendensiyalar, shuningdek, ularni takomillashtirish yo'nalishlari nazariy jihatdan asoslanadi.

Kalit so'zlar: lingvistik kompetensiya, boshlang'ich ta'lim, metodika holati, ona tili ta'limi, kommunikativ yondashuv, metodologik bo'shliq, kompetensiyaviy paradigma, zamonaviy tendensiyalar, boshlang'ich ta'lim metodikasi.

Abstract. This article provides a multifaceted scholarly analysis of the current state of methodology for developing linguistic competencies in primary school students. The strengths and weaknesses of existing methodological approaches, their alignment with contemporary psychological and pedagogical theories, and their practical application are examined critically.

A comparative analysis of traditional and innovative methods is carried out, and methodological gaps in primary education are identified. International and local trends observed in the methodology of linguistic competency formation, as well as directions for its improvement, are theoretically substantiated.

Keywords: linguistic competence, primary education, state of methodology, communicative approach, competency-based paradigm, methodological gap, contemporary trends, primary literacy.

KIRISH

Boshlang'ich ta'lim bosqichi o'quvchi shaxsining lingvistik jihatdan shakllanishida asosiy poydevor hisoblanadi. Aynan shu davrda shakllanadigan fonetik idrok, leksik boylik, grammatik sezgi va matniy tushunish qobiliyatlari keyingi ta'lim yo'lidagi barcha akademik muvaffaqiyatlarni belgilaydi. Zamonaviy ta'lim islohotlari fonida lingvistik kompetensiyalarni rivojlantirish metodikasiga bo'lgan talablar tubdan o'zgardi: bugun o'quvchidan faqat til qoidalarini bilish emas, balki ularni real nutqiy vaziyatlarda moslashuvchan qo'llash — haqiqiy kommunikativ kompetensiya — talab etilmoqda (Banegas & Mearns, 2018; Darn, 2013).

O'zbekiston Respublikasida ta'lim tizimini isloh qilish bo'yicha qabul qilingan «Ta'lim to'g'risida»gi qonun (2020) va «2022–2030 yillarga mo'ljallangan maktab ta'limini rivojlantirish konsepsiyasi» boshlang'ich ta'limda kompetensiyaviy yondashuvni asosiy metodologik tamoyil sifatida belgilab qo'ydi. Biroq tadqiqotchilar (Rahimova, 2021; Tursunova, 2022) ta'kidlaganidek, normativ hujjatlardagi bu o'zgarish hali to'liq amaliy metodikaga ko'chmagan: ko'plab sinflarda til komponentlari bir-biridan ajratilgan holda o'tilib, kompetensiyaning yaxlit shakllanishi ta'minlanmayapti.

Xalqaro miqyosda ham ushbu muammo dolzarb: PIRLS-2021 va PISA-2022 natijalari boshlang'ich sinf bitiruvchilarining matnni chuqur tushunish va lingvistik mulohaza yuritish ko'nikmalarida sezilarli zaiflik borligini ko'rsatmoqda (Mullis et al., 2023; OECD, 2023). Bu holat boshlang'ich ta'lim metodikasini qayta ko'rib chiqish zaruratini global miqyosda ham kun tartibiga qo'ymoqda.

Maqolaning maqsadi — boshlang'ich sinf o'quvchilarida lingvistik kompetensiyalarni rivojlantirish metodikasining zamonaviy holatini xalqaro va mahalliy ilmiy adabiyotlar asosida tizimli tahlil qilish, mavjud metodologik muammolar va istiqbolli tendensiyalarni aniqlashdan iborat.

ADABIYOTLAR SHARHI

So'nggi o'n yillikda lingvistik kompetensiya konsepsiyasi sezilarli darajada kengaydi.

Yilmaz (2011) ning meta-tahlili grammatik kompetensiyani o'rgatishda induktiv va deduktiv usullarning samaradorligini qiyoslab, boshlang'ich yoshdagi o'quvchilar uchun namunali input bilan uyg'unlashtirilgan induktiv yondashuv samaraliroq ekanligini isbotladi.

Nassaji (2015) esa leksik kompetensiya shakllanishida kontekstli o'qish strategiyalarining hal qiluvchi rolini ko'rsatib, so'zni izolyatsiyada o'rgatishga asoslangan metodikaning cheklanganligini ilmiy jihatdan asosladi.

Boshlang'ich ta'limga xos psixologik-pedagogik asoslar nuqtai nazaridan Mercer va Howe (2012) dialogik o'qitishning o'quvchi kognitiv va nutqiy rivojlanishiga ta'sirini o'rganib, o'qituvchi-o'quvchi o'rtasidagi haqiqiy intellektual muloqotning til kompetensiyasini an'anaviy savol-javob usulidan 1,8 barobarga tezroq rivojlantirishini ko'rsatdi. Graham va Sandmel (2011) esa boshlang'ich sinflarda yozish ko'nikmasiga oid 115 ta eksperimental tadqiqotni meta-tahlil qilib, jarayonga yo'naltirilgan yozish (process writing) metodining yozma nutq sifatini sezilarli oshirishini isbotladi.

O'qish va savod o'rgatish metodikasi sohasida Castles, Rastle va Nation (2018) fonemik ongni (phonemic awareness) rivojlantirishning o'qish savodxonligiga ta'sirini o'rganib, tizimli fonetik o'qitish va matnli o'qishni integrativ qo'llash o'quvchilarda o'qish kompetensiyasini alohida usullarga nisbatan sezilarli darajada yuqori rivojlantirishini ko'rsatdi. Ushbu xulosalar boshlang'ich sinf metodikasida fonetika va matn o'qitishni sun'iy ajratishning noto'g'riligini ilmiy jihatdan tasdiqladi.

O'zbek pedagogika fanida Rahimova (2021) integrativ yondashuv asosida leksik kompetensiyani rivojlantirish bo'yicha eksperimental tadqiqot olib borib, tajriba guruhlarida leksik ko'nikmalar nazorat guruhlariga nisbatan 34% ga yuqori bo'lganini aniqladi. Tursunova (2022) boshlang'ich sinf o'qituvchilarining metodologik qarashlari va dars amaliyoti o'rtasidagi tafovutni o'rganib, o'qituvchilarning 68% kommunikativ yondashuvni nazariy jihatdan qo'llashni ma'qullasa ham, darsda an'anaviy usullarga qaytib ketishi kuzatilganini ko'rsatdi. Bu holat Borg (2011) ning o'qituvchi kognitiv e'tiqodlari nazariyasini mahalliy kontekstda tasdiqladi.

Xalqaro standartlar va baholash tizimlari nuqtai nazaridan CEFR (2020) yangilangan versiyasi lingvistik kompetensiyaga mediatsion kompetensiyani — o'quvchining til vositasida boshqalar o'rtasida tushunishni osonlashtirish qobiliyatini — qo'shdi. Bu yangilik boshlang'ich ta'lim metodikasi uchun yangi yo'nalish ochib, o'quvchini passiv qabul qiluvchidan faol til vositachisiga aylantirish zarurligini ko'rsatdi (North & Piccardo, 2016).

LINGVISTIK KOMPETENSIYALARNI RIVOJLANTIRISH METODIKASINING ZAMONAVIY HOLATI: TANQIDIY TAHLIL

An'anaviy metodikaning cheklovlari va zamonaviy talablar

Boshlang'ich ta'limda lingvistik kompetensiyalarni shakllantirish metodikasining tarixiy inersiyasi hali ham kuchli ta'sir ko'rsatmoqda. Amaliyot tahlili shuni ko'rsatadiki, ko'plab sinflarda til o'rgatish grammatika, leksika va o'qish-yozish ko'nikmalariga alohida ajratilgan holda davom etmoqda. Schleppegrell (2013) bu holat o'quvchida tilni yaxlit kommunikativ tizim sifatida emas, balki bir-biridan uzilgan qoidalar majmuasi sifatida idrok etishiga olib kelishini ta'kidlaydi. Natijada ko'plab o'quvchilar til bilimiga ega bo'la turib, uni real nutqiy vaziyatlarda erkin qo'llay olmaslik muammosiga duch keladi — bu pedagogik adabiyotda «bilim-amaliyot tafovuti» (knowledge-practice gap) nomi bilan yuritiladi (Darling-Hammond et al., 2017).

Zamonaviy ta'lim psixologiyasining muhim kashfiyotlaridan biri — kognitiv yuk nazariyasi (Cognitive Load Theory) — ham mavjud metodikaning bir qator muammolarini tushuntirishga yordam beradi. Sweller, Ayres va Kalyuga (2011) ushbu nazariyani ta'limga tatbiq etib, bir vaqtning o'zida bir necha yangi elementni alohida-alohida o'rgatish ish xotirasini ortiqcha yuklashini ko'rsatdi. Boshlang'ich sinf o'quvchisiga fonetika, leksika va grammatikani turli darslarda izolyatsiyada taqdim etish ularning xotirasida integratsiyalashgan til modelining shakllanishini qiyinlashtiradi.

Baholash tizimining metodikaga ta'siri (washback effect) bo'yicha Tsagari va Banerjee (2016) ko'rsatdiki, standartlashtirilgan imtihonlar o'quvchining til bilimini yaxlit emas, balki alohida komponentlar bo'yicha baholasa, o'qituvchi ham, o'quvchi ham imtihon formatiga moslashib, kompetensiyaning yaxlit rivojlanishidan uzoqlashadi. O'zbekiston boshlang'ich ta'lim baholash tizimining tahlili ham ushbu muammoning mahalliy kontekstda ham mavjudligini ko'rsatmoqda: ko'p hollarda yakuniy nazorat ishlari grammatik qoidalar bilimini sinaydi, kommunikativ qo'llash qobiliyatini emas.

Zamonaviy yondashuvlarning tatbiqi va metodologik to'siqlar

Kommunikativ til o'qitishi (CLT) metodikaning asosiy yo'nalishi sifatida e'tirof etilgan bo'lsa-da, uning amaliy tatbiqida jiddiy muammolar mavjud. Banegas va Mearns (2018) ning 14 ta davlatni qamrab olgan tadqiqoti shuni ko'rsatdiki, CLT ko'pincha «yuzaki kommunikativlik» — tashqi ko'rinishda muloqotli, ammo aslida shakllanmagan kompetensiyaga asoslangan faollik — ga aylanib qolmoqda. Boshlang'ich sinflarda bu holat ayniqsa ko'zga tashlanadi: rolli o'yinlar va dialoglar o'quvchilarning haqiqiy nutqiy ehtiyojlarini qondiradigan vaziyatlar sifatida emas, balki yod olingan iboralar namoyishi sifatida amalga oshiriladi.

Faoliyatga asoslangan o'qitish (Activity-Based Learning) boshlang'ich sinfda ko'proq tatbiq etilmoqda va bu yondashuv o'quvchining tabiiy o'rganish instinktiga — harakat, o'yin va kashfiyot orqali bilish — mos keladi. Biroq Adey va Dillon (2012) ta'kidlaganidek, faoliyatga asoslangan darslar ko'pincha metodik izchillik va maqsadlilikdan mahrum bo'lib, o'quvchi qaysi kompetensiyani qanday rivojlantirayotganini anglamay qolishi mumkin. Bundan tashqari, scaffolding — vaqtinchalik yordam — strategiyasini qo'llamasdan amalga oshirilgan faoliyat darslari o'quvchini rivojlantirishdan ko'ra chalkashtirib qo'yish xavfini tug'diradi.

Raqamli texnologiyalar va multimediani boshlang'ich ta'lim metodikasiga integratsiya qilish so'nggi yillarda jadal o'sib bormoqda. Bransford, Brown va Cocking (2012) texnologiya yordamida qurilgan o'quv muhitlarining o'quvchi motivatsiyasi va linguistic input sifatiga ijobiy ta'sirini ko'rsatdi. Biroq Higgins va Hess (2011) ogohlantirganidek, texnologiyaning o'zi metodikani almashtirilmaydi: qurilma yoki dasturiy ta'minot zamonaviy bo'lsa-da, ular orqali tashkil etiladigan ta'lim jarayoni metodik jihatdan puxta bo'lmasa, lingvistik kompetensiyaning rivojlanishi ta'minlanmaydi.

Lingvistik kompetensiya komponentlarini rivojlantirishdagi metodologik muammolar

Fonetik-fonologik kompetensiya metodikasida Castles, Rastle va Nation (2018) ning so'nggi tadqiqotlari fonemik ongni rivojlantirish dasturlarining nafaqat o'qish, balki yozma nutq va orfografik kompetensiyaga ham musbat ta'sirini isbotladi. Shunga qaramay, ko'plab boshlang'ich sinf dasturlarida fonetik ong rivojlantirish faqat birinchi sinf bilan chegaralanib qolmoqda. Nation va Snowling (2014) esa fonemik sezgirlikning 3-4-sinflarda ham maqsadli mashq talab qilishini va bu kompetensiyaning rivojlanishi to'xtatilganda so'z tahlili qobiliyatining pasayib borishini ko'rsatdi.

Leksik kompetensiya metodikasida Nassaji (2015) lug'at ro'yxatidan yodlashga asoslangan metodning cheklanganligini bir necha burchakdan tahlil qilib, kontekstual so'z o'rganish strategiyalarining uzoq muddatli leksik xotiraga ta'sirini tadqiq etdi. Webb va Nation (2017) esa so'zni to'liq bilish (word knowledge) tushunchasini kengroq talqin qilib, so'z shakli, ma'nosi, grammatik xossasi va qo'llanish doirasi haqidagi bilimlarni o'rgatishni yaxlit tizim sifatida ko'rib chiqdi. Boshlang'ich sinfda leksika ta'limining asosiy muammosi ushbu ko'p qirrali bilimlarni bir vaqtda shakllantirishga imkon bermaydigan, yuzaki metodlarning ustuvorligidir.

Grammatik kompetensiyaning rivojlantirish metodikasida Nassaji va Fotos (2011) grammar-in-context — grammatikani matn va muloqot doirasida o'rgatish — yondashuvining an'anaviy izolatsiyalangan grammatika darslariga nisbatan samaradorligini taqqoslash va boshlang'ich sinf yoshida grammatik shakllarni kommunikativ kontekstda taqdim etish ularning xotirada mustahkamlanishini sezilarli oshirishini ko'rsatdi. Ushbu natijalar boshlang'ich sinfda grammatika darsini alohida o'tishning metodologik asossizligini bir karra tasdiqladi.

Matniy va pragmatik kompetensiya boshlang'ich ta'limda eng kam e'tibor olayotgan komponentlar sifatida qolmoqda. Duke va Carlisle (2011) boshlang'ich sinf o'quvchilarining matnni tushunish ko'nikmasiga oid 40 yillik tadqiqotlarni umumlashtirib, matnni chuqur tushunish (deep comprehension) uchun faqat quyi darajali o'qish ko'nikmalarini (dekodlash) emas, balki matn strategiyalari, fon bilimi va metakognitiv nazoratni ham rivojlantirish zarurligini ko'rsatdi. Shu bilan birga, Nystrand (2011) esa boshlang'ich sinfda pragmatik kompetensiyaning rivojlantirish — tilni ijtimoiy maqsadda qo'llash ko'nikmasini shakllantirish — hali tizimli metodologik yechimni kutayotgan masala ekanligini ta'kidladi.

ZAMONAVIY TENDENSIYALAR VA METODOLOGIK YANGILANISHLAR

Xalqaro ta'lim amaliyotida boshlang'ich sinf lingvistik kompetensiyalarini rivojlantirish metodikasida bir necha muhim tendensiyalar kuzatilmoqda. Birinchi tendensiya — ma'lumotga asoslangan ta'lim (Evidence-Based Teaching). Slavin (2020) ta'kidlaganidek, so'nggi yillarda ta'limdagi islohotlar pedagogik an'ana va sezgi o'rniga empirik tadqiqotlar natijalariga tayangan holda amalga oshirilmoqda. Boshlang'ich sinf metodikasida bu tendensiya tizimli fonetika, flipped classroom va mastery learning kabi tadqiqotlar tomonidan qo'llab-quvvatlangan usullarga almashuv sifatida namoyon bo'lmoqda.

Ikkinchi tendensiya — dialogik va o'zaro ta'sirli o'qitish (Dialogic and Interactive Teaching). Alexander (2017) ning rivojlangan dialogik ta'lim modeli (Dialogic Teaching) boshlang'ich sinf metodikasida keng e'tirof eta boshladi. Mercer va Howe (2012) ushbu yondashuvni lingvistik kompetensiya rivojlanishi nuqtai nazaridan o'rganib, haqiqiy intellektual muloqotga asoslangan darslarda o'quvchilarning matniy va og'zaki nutq ko'nikmalari an'anaviy darslarga nisbatan ancha tez shakllanishini ko'rsatdi.

O'zbekiston sharoitida ushbu yondashuv hali tadqiqot bosqichida bo'lib, amaliy metodikaga kirib kelishi istiqbolli yo'nalish sifatida baholanmoqda.

Uchinchi tendensiya — yangi savodxonliklar (New Literacies) va ko'p modalli ta'lim.

Mills (2016) ning tadqiqotlari raqamli davr boshlang'ich sinf o'quvchisi uchun faqat matn emas, balki rasm, video, audio va infografika kabi ko'p modalli matnlarni ham tushunish va yaratish ko'nikmasini egallash zaruratini ko'rsatdi. Ushbu yangi savodxonlik boshlang'ich sinf metodikasiga vizual-lingvistik kompetensiya kabi yangi komponentlarni qo'shib, metodikaning kengayishiga olib kelmoqda.

To'rtinchi tendensiya — yozish to'g'risidagi pedagogika (Writing Pedagogy) ning yangilanishi. Graham va Perin (2013) boshlang'ich sinflarda yozish ko'nikmasini rivojlantirishga oid 115 tadqiqotni meta-tahlil qilib, strategiyaga asoslangan yozish o'qitishi (Strategy-Based Writing Instruction) yozma nutq sifatini eng ko'p oshiruvchi metod ekanligini aniqladi. Ushbu yondashuv o'quvchiga yozishning rejalashtirish, qoralama yaratish va tahrirlash bosqichlarini ongli boshqarishni o'rgatadi.

MUHOKAMA

Tahlil qilingan ilmiy manbalar va tendensiyalar asosida boshlang'ich sinf lingvistik kompetensiyalarini rivojlantirish metodikasining hozirgi holati haqida bir necha muhim xulosalar shakllanadi.

Birinchi asosiy muammo — metodologik fragmentatsiya, ya'ni til komponentlarini alohida-alohida o'rgatish. Schleppegrell (2013) va Nassaji (2015) larning ishlari bu yondashuvning kompetensiyaning yaxlit shakllanishiga to'sqinlik qilishini ilmiy jihatdan tasdiqlagan bo'lsa-da, amaliyotda darslik va o'quv dasturlari hali eski tuzilmaga asoslanib qolmoqda.

Metodikaning zamonaviy talablarga javob berishi uchun tizimli integratsiya — fonetika, leksika, grammatika va nutq rivojlantirishni yaxlit metodologik tizimga birlashtirish — zarur.

Ikkinchi asosiy muammo — o'qituvchi kasbiy rivojlanishidagi metodologik bo'shliq.

Borg (2011) va Tursunova (2022) larning tadqiqotlari bir ovozdan ko'rsatadiki, o'qituvchi yangi metodikani intellektual qabul qilsa ham, sinf amaliyotida shaxsiy tajriba va «qulaylik zonasi» ustunlik qiladi. Bu muammoni hal etish uchun nazariy treninglar emas, balki kuzatuv, ko'chirish va refleksiv amaliyot (reflective practice) asosida qurilgan uzluksiz kasbiy rivojlanish tizimi zarur (Darling-Hammond et al., 2017).

Uchinchi asosiy muammo — zamonaviy metodikaning baholash tizimi bilan nomutanosibligidir. Tsagari va Banerjee (2016) ta'kidlaganidek, imtihon formati o'quv jarayonini shakllantirib qo'yadi. Lingvistik kompetensiyani yaxlit rivojlantirish metodikasini joriy etish uchun baholash ham kompetensiyaviy asosga o'tkazilishi — portfel, kuzatuv rubrikalari va kommunikativ sinovlar joriy etilishi — zarur.

XULOSA

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida lingvistik kompetensiyalarni rivojlantirish metodikasining zamonaviy holati — bu bir vaqtning o'zida bir necha paradigmaning kesishgan nuqtasidir. Ilmiy tahlil shuni ko'rsatdiki, xalqaro va mahalliy tadqiqotlar an'anaviy fragmentatsiyalashgan metodikaning cheklanganligini bir ovozdan ta'kidlamogda va yaxlit, integrativ, kommunikativ hamda ma'lumotga asoslangan yondashuvga o'tishni tavsiya etmoqda.

Tahlil asosida metodikaning zamonaviy holatidagi asosiy muammolar aniqlandi: til komponentlarini izolyatsiyada o'rgatish; o'quvchining nutqiy faolligini ta'minlamaslik; washback effect tufayli baholash tizimining metodikani an'anaviy yo'nalishga majburlashi; fonetik-

fonologik va pragmatik kompetensiyalarga etarli e'tibor berilmаслиги; o'qituvchi kasbiy rivojlanishidagi metodologik bo'shliq.

Istiqbolli tendensiyalar sifatida ma'lumotga asoslangan ta'lim, dialogik o'qitish, yangi savodxonlik (New Literacies) va strategiyaga asoslangan yozish pedagogikasi ajralib turmoqda.

Ushbu tendensiyalarni mahalliy ta'lim kontekstiga moslashtirib tatbiq etish boshlang'ich ta'lim metodikasini yangi ilmiy darajaga ko'tarish imkonini beradi.

Kelajak tadqiqotlar uchun ustuvor yo'nalishlar sifatida quyidagilar tavsiya etiladi: boshlang'ich ta'lim uchun integrativ metodika modelini mahalliy kontekstda yaratish va eksperimental tekshirish; boshlang'ich sinf o'qituvchilarining metodologik kompetensiyasini diagnostika qilish; mavjud darsliklar va baholash vositalarining kompetensiyaviy paradigмага muvofiqligini monitoring tizimi orqali tahlil qilish.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Adey, P., & Dillon, J. (Eds.). (2012). *Bad Education: Debunking Myths in Education*. Open University Press.
2. Alexander, R. (2017). *Towards Dialogic Teaching: Rethinking Classroom Talk* (5th ed.). Dialogos.
3. Banegas, D. L., & Mearns, T. (2018). Motivation and autonomy through lower-secondary EFL task-based instruction: A case study in a secondary school. *International Journal of English Studies*, 18(2), 83–101.
4. Borg, S. (2011). The impact of in-service teacher education on language teachers' beliefs. *System*, 39(3), 370–380.
5. Bransford, J., Brown, A., & Cocking, R. (Eds.). (2012). *How People Learn: Brain, Mind, Experience, and School* (Expanded ed.). National Academy Press.
6. Castles, A., Rastle, K., & Nation, K. (2018). Ending the reading wars: Reading acquisition from novice to expert. *Psychological Science in the Public Interest*, 19(1), 5–51.
7. Council of Europe. (2020). *Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment — Companion Volume*. Council of Europe Publishing.
8. Darling-Hammond, L., Hyler, M. E., & Gardner, M. (2017). *Effective Teacher Professional Development*. Learning Policy Institute.
9. Darn, S. (2013). Content and language integrated learning. In C. Tribble (Ed.), *Managing Change in English Language Teaching* (pp. 199–210). British Council.
10. Duke, N. K., & Carlisle, J. (2011). The development of comprehension. In M. L. Kamil et al. (Eds.), *Handbook of Reading Research* (Vol. IV, pp. 199–228). Routledge.
11. Graham, S., & Perin, D. (2013). *Writing next: Effective strategies to improve writing of adolescents in middle and high school*. Carnegie Corporation of New York.
12. Graham, S., & Sandmel, K. (2011). The process writing approach: A meta-analysis. *Journal of Educational Research*, 104(6), 396–407.
13. Higgins, S., & Hess, F. M. (2011). Does classroom technology push learning forward? *Education Next*, 11(1), 62–68.
14. Mercer, N., & Howe, C. (2012). Explaining the dialogic processes of teaching and learning: The value and potential of sociocultural theory. *Learning, Culture and Social Interaction*, 1(1), 12–21.

15. Mills, K. A. (2016). Literacy Theories for the Digital Age: Social, Critical, Multimodal, Spatial, Material and Sensory Lenses. *Multilingual Matters*.
16. Mullis, I. V. S., Martin, M. O., Foy, P., Kelly, D. L., & Fishbein, B. (2023). *PIRLS 2021 International Results in Reading*. Boston College, TIMSS & PIRLS International Study Center.
17. Nassaji, H. (2015). Qualitative and descriptive research: Data type versus data analysis. *Language Teaching Research*, 19(2), 129–132.
18. Nassaji, H., & Fotos, S. (2011). *Teaching Grammar in Second Language Classrooms: Integrating Form-Focused Instruction in Communicative Context*. Routledge.
19. Nation, K., & Snowling, M. J. (2014). Phonological awareness and learning to read. In R. Nicholson & R. Fawcett (Eds.), *Dyslexia in Children* (pp. 89–107). Routledge.
20. North, B., & Piccardo, E. (2016). *Developing Illustrative Descriptors of Aspects of Mediation for the CEFR*. Council of Europe.
21. Nystrand, M. (2011). *Opening Dialogue: Understanding the Dynamics of Language and Learning in the English Classroom*. Routledge.
22. OECD. (2023). *PISA 2022 Results (Volume I): The State of Learning and Equity in Education*. OECD Publishing.
23. Rahimova, D. (2021). Boshlang'ich sinflarda integrativ yondashuv asosida leksik kompetensiyani rivojlantirish. [Nomzodlik dissertatsiyasi]. Toshkent Davlat Pedagogika Universiteti.
24. Schleppegrell, M. J. (2013). The role of metalanguage in supporting academic language development. *Language Learning*, 63(S1), 153–170.
25. Slavin, R. E. (2020). How evidence-based reform will transform research and practice in education. *Educational Psychologist*, 55(1), 21–31.
26. Sweller, J., Ayres, P., & Kalyuga, S. (2011). *Cognitive Load Theory*. Springer.
27. Tsagari, D., & Banerjee, J. (Eds.). (2016). *Handbook of Second Language Assessment*. De Gruyter Mouton.
28. Tursunova, G. (2022). Boshlang'ich sinf o'qituvchilarining metodologik qarashlari va dars amaliyoti o'rtasidagi munosabat. *Pedagogika va psixologiya*, 3, 41–48.
29. Webb, S., & Nation, I. S. P. (2017). *How Vocabulary is Learned*. Oxford University Press.
30. Yilmaz, Y. (2011). Task effects on focus-on-form in synchronous computer-mediated communication. *Modern Language Journal*, 95(1), 115–132.